

УДК 347.9(477)(091)

М. А. Деміда
аспірант кафедри історії та теорії держави і права
Чорноморського національного університету імені Петра Могили

ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СУДУ І ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ 1920–1930-Х РОКІВ

Дослідженню судової системи України періоду 1920–1930-х рр. присвячено чимало робіт радянського періоду, важливе місце посідає це питання й у сучасних наукових розвідках. Однак небагато з них звертають увагу на формулювання ролі суду та правосуддя, хоча переосмислення цієї проблеми видається сьогодні вкрай важливим. Адже теоретичні надбання радянського часу слугують важливим підтвердженням того, що політична ідеологія може змінювати русло судової діяльності й чинити вплив на здійснення правосуддя і правозастосовну практику.

Проблеми судоустрою означеного періоду були в центрі уваги радянських дослідників, таких як Б.М. Бабій, М.П. Диденко, М.В. Кожевніков, В.М. Куріцин, Г.Є. Петухов, В.П. Портнов, М.М. Славін, Д.С. Сусло й ін. Також питанням суду в УРСР 1920–1930-х рр. присвячені наукові розвідки В.Д. Гончаренка, І.Б. Усенка, дисертаційні роботи А.С. Пуховської та Г.С. Усеїнової. Разом із цим історіографічне дослідження ролі суду і правосуддя в Україні в політичній і правовій думці періоду 1920–1930 рр. потребує додаткового вивчення, оскільки тема в такому формулюванні не була предметом окремого наукового дослідження до цього часу.

Метою статті є нове вирішення наукового завдання, яке полягає в аналізі наукових, публіцистичних та інших праць на предмет виявлення теоретичних уявлень про роль суду і правосуддя в політико-правовій думці в радянській Україні 1920–1930 рр.

Розуміння ролі суду і правосуддя з початку 1920-х і до кінця 1930-х рр. виглядає досить розрізним. Зокрема, на початку періоду переважають ленінські тези в інтерпретації юристів старої школи, тоді як із кінця 1920-х рр. і до кінця 1930-х рр. поширені переважно сталінське розуміння цілей, завдань в ролі судів у радянській державі, воно відображено в роботах юристів нової радянської епохи. Так, за двадцять років демократичні юридичні знання, які радянська наука називає «буржуазними», були майже повністю викоренені, а натомість створені нова школа радянських теоретиків і ними вже нова радянська доктрина. За цей період утворено новий штат радянських суддів, працівників юстиції, прокуратури та правозаступників, які, у свою чергу, залишили власні уявлення щодо ролі суду і правосуддя в радянському суспільстві та державі.

Дослідженню судової системи України присвячено низку робіт українських і зарубіжних науковців, деякі з них виконані в досліджуваний період, деякі є більш пізніми, частина належить до періоду незалежності України. Так, окремі аспекти розуміння ролі суду та правосуддя в Україні «підрадянського» періоду 1920–1930 рр. висвітлено в наукових працях сучасників, таких як М.О. Скрипник [1], Д.І. Курський [2], М.В. Криленко [3], П.І. Стучка [4], Н.О. Лаговієр [5], П.Г. Володарський [6], А.І. Хмельницький [7], А.С. Кісельов [8], Д.В. Пецанський [9] та ін.

Наприклад, М.В. Криленко виділяє три епохи радянського правосуддя, що відображається в обвинувальних промовах. Перша, на його думку, охоплює період розгляду справ проти діячів царського режиму [3, с. 3]. Зокрема, промова у справі Віппера – колишнього прокурора по бейлісівській справі, в аспекті дослідження цікава тим, що вона характеризує підхід радянського правосуддя до справ такої категорії загалом. Так, автор пише, що з погляду буржуазної юриспруденції юридичною безглуздістю було б притягнення Віппера за те, що він обвинувачував у свій час Бейліса за наказом царського міністра Щегловітова. Але для радянського правосуддя це був природний і необхідний акт. Друга частина збірника відображає другу епоху та вміщує обвинувальні промови проти контрреволюційних організацій уже в епоху радянської влади до 1925 р. Третя охоплює промови проти діячів контрреволюційних організацій за період 1925–1931 рр. [3, с. 4]. Відповідно, спостерігається посилення політичного впливу на діяльність судових органів, що, у свою чергу, формує завдання й функції радянського суду.

У роботах Н.О. Лаговієра суди представляються органами, що здійснюють захист радянської України від «ворогів» та інших «шкідливих елементів», уживаючи відповідних заходів. Указана праця може слугувати прикладом класичної пропаганди й виправдання репресивної судової практики та політики, коли майже кожен побутовий злочин міг бути прирівняним до контрреволюційного [5, с. 38–41]. Публікації такого типу породжували віру суспільства в терористичну діяльність опозиціонерів і сприяли створенню іміджу для суду як каральної установи. Адже саме відсутність об'єктивної інформації створювала ідеальні умови для перекладання відповідальності за репресії з вищого державного керівництва на суди,

навіть сьогодні термін «судові репресії» є усталеним в історико-правовій термінології.

Поряд із цим значну частину історіографії становлять подальші розвідки радянських дослідників. Серед них можна виділити розробки, авторами яких є Д.С. Сусло [10–12], М.В. Кожевников [13], М.П. Діденко [14], П.П. Михайленко [15], В.П. Портнов [16], М.М. Славін [16], І.Б. Усенко [17], Г.Є. Петухов [18] та ін.

Так, Д.С. Сусло в дисертаційних дослідженнях відображає процес становлення судоустрою радянської України, організацію й діяльність судових органів, подає історичний нарис розвитку народного суду в Україні в тому числі досліджуваного періоду, проводить опис судового управління та судового нагляду в Українській РСР. Г.Є. Петухов простежив витoki формування методів партійного та державного керівництва правосуддя загалом, особливо роботи суду, визначав місце діяльності суду в державному механізмі, встановлював здійснення судами загального нагляду в 1917–1922 рр., трактував адміністративну юстицію як функцію судового контролю до 1925 р. [18, с. 12, 14, 16].

Порівняно невеликою кількістю робіт представлено період після здобуття Україною незалежності (О.Н. Ярмиш [19], А.С. Пуховська [20], Г.С. Усеїнова [21], В.О. Гринюк [22] та ін.). Сучасні дослідження є в більшості енциклопедичними й ретроспективними, в них проводиться детальне, повноцінне та комплексне дослідження судоустрою й судової системи в тому числі й у період 1920–1930 рр., тут уже відображається об'єктивна оцінка ролі суду та правосуддя на підставі збережених архівних матеріалів, роботи характеризуються здебільшого критичним ставленням до надбань будівництва суду радянського періоду.

Суттєва частина історіографії складається з публіцистичних і монографічних праць радянських політичних діячів і правників періоду 1920–1930 рр. Зокрема, це П.І. Стучка, Д.І. Курський, М.В. Криленко, А.Я. Вишинський, А.І. Хмельницький, Г.І. Петровський, М.І. Палієнко, Г.І. Волков та ін. Такі праці виявляються корисними, тому що їхні автори стали свідками, а в більшості випадків й активними учасниками подій і процесів, які мали місце в цей історичний відрізок часу. Так, під керівництвом П.І. Стучки закладались основи радянського правосуддя – він став одним із авторів Декрету про суд № 1; М.О. Скрипник обіймав посаду Народного комісара юстиції УСРР, Д.І. Курський – Народного комісара юстиції РРФСР, М.В. Криленко – заступника Народного комісара юстиції РРФСР, А.Я. Вишинський – прокурора РРФСР і прокурора СРСР; Д.С. Сусло працював в органах юстиції (діловодом, секретарем народного суду, народним слідчим, народним суддею), а згодом членом Одеського обласного суду і членом Верховного Суду Української РСР.

У 1920 р. Г.І. Волков перебував у складі Комісії з вироблення інструкції з ведення кримінального та цивільного процесу. Під час розробки проекту інструкції велась жвава дискусія, використовувались посилання на норми римського права, англійського права та його конструкцій. Комісія працювала з липня по листопад 1920 р. За цей час текст положення переписано кілька разів. Водночас позиція Г.І. Волкова відрізнялась особливою критикою диспозитивного підходу інших членів комісії, які намагались поступово втілювати більшовицькі ідеї на практиці. У результаті ним висловлено окрему думку, яка викладена в окремому документі й містить такі твердження. Завданнями червоного суду є захист радянського устрою від небезпеки, що загрожує з боку злочинців, і вся кримінальна політика революції, оскільки вона виражена в Основних засадах кримінального права, виданих т. Стучкою, повинна бути побудована на підставі утилітарних принципів, далеких від абстрактних ідей компенсації за вину. Із цього погляду остаточне припинення діяльності суду має бути там, де закінчується небезпека злочинця. Практичне завдання червоного правосуддя вимагає повної вичерпної відповіді на питання: повинна судова влада відпустити злочинця з кола свого зору чи має повністю пересвідчитись, що підсудний не є небезпечним і не потребує тих чи інших заходів впливу з боку влади. Перетворити суд у таку саму зброю класової боротьби, якою є й сама держава. Червоний суд повинен бути однаково далеким від безцільної жорстокості й поблажливості, своє завдання – захист радянської влади від злочинності – повинен проводити настільки прямолінійно, наскільки це не суперечить інтересам тієї ж радянської влади. На жаль, зазначені матеріали не були опубліковані, хоча за змістом і формою вони більше нагадують теоретичні нариси, аніж конкретні пропозиції щодо нормативно-правового акта, протоколи засідань зберігаються в архівних фондах ЦДАВО України (Ф. 8. Оп. 1. Спр. 199. С. 149).

В аспекті дослідження історіографії важливо також зазначити, що з початком діяльності на території радянської України Народного комісаріату освіти в університетах скасовувались усі вчені ступені та звання. Із 1920 р. університети в Україні було розформовано, а юридичні факультети передано Інститутам народного господарства. Після ліквідації університетів наукові дослідження в Україні зосередилися переважно в установах Всеукраїнської академії наук (далі – ВУАН). Правова наука розвивалась поряд із державним апаратом і радянським законодавством.

Роботу університетів поновлено лише в 1933 р., аспірантуру на юридичних факультетах відкрито наприкінці 1930-х рр. Зважаючи на це, можемо констатувати, що в досліджуваній період в Укра-

їні відсутні дисертаційні роботи історико-правового спрямування, присвячені обраній проблемі, хоча серед наукових робіт, які стосуються проблем правосуддя періоду 1920–1930-х рр., домінують правові та історичні за своїми методами праці.

Варто звернути увагу на те, що публікації до кінця 1920 рр. відрізняються досить високим рівнем об'єктивності, тоді як із початку 1930-х рр. науково-практичні публікації перевантажені політичним впливом, піднесенням культури особи Й. Сталіна, хоча це також можна вважати критерієм для оцінювання ролі суду та правосуддя в політичній і правовій думці цих років.

Пояснюється це наявністю на початковому етапі в радянському просторі науковців, вихованих на ідеях М.С. Грушевського, Д.В. Антоновича та ін., а також вихідців з імперських юридичних факультетів і випускників західноєвропейських начальних закладів. Звичайно, у перші роки радянської влади юридична наукова спільнота не могла позбутись теоретичних уявлень, зрелі доктрин і думок про роль суду й правосуддя, які з прадавніх часів розвивались, удосконалювались і змінювались із розвитком суспільства та держави в Україні. Адже сформовані в кінці XIX – на початку XX ст. політико-правові ідеї й погляди щодо цієї проблеми стали результатом багатовікової плідної праці представників української інтелігенції, громадських, політичних діячів і наукової спільноти, тоді як радянські постулати щодо суду та правосуддя йшли врозріз із демократичними засадами. Надалі частина представників української академічної науки була засуджена за обвинуваченням у веденні контрреволюційної діяльності щодо радянської влади (справа Спілки визволення України), інші або підлаштовувались під радянські реалії, або були змушені вдатись до еміграції. Варто відзначити, що в межах дослідження обраної теми серед емігрантів заслуговують на увагу постаті В.К. Винниченка, М.Ю. Шаповала, С.П. Шелухіна та ін.

Зокрема, теоретичне розуміння В.К. Винниченком ролі суду як органу, що покликаний незалежно реалізувати судову владу й забезпечувати стан правосуддя, а також роздуми щодо ролі судових органів та установ у суспільному й державному житті, їх цілей і функцій знаходимо й під час дослідження мемуарно-публіцистичної спадщини в три томній праці «Відродження нації», що написана та видана в період тимчасової еміграції (1920 р.).

Професор С.П. Шелухін під час Українського правничого з'їзду в Празі (1932 р.) у доповіді «Участь громадянського елементу в суді» зазначив, що повнота прав людської особи містить у собі поняття про особисті, громадянські й політичні права людини в державі, з чим пов'язані й права народу. «Якщо суд є одним із елементів державного суверенітету, – вказував він, – так участь на-

родного елементу в творенні правосуддя є одним із виявів прав людської особи й народу в державі». Участь народу в законодавстві й суді та незалежність суду С.П. Шелухін називає міркою свободи. Історія культури й цивілізації народів, наголошує правник, – це історія боротьби між народом і владою за права законодавства й суду. «Народ є основою держави й державного життя. Так і участь народу в правосудді є його самостійним правом. Закон не є універсальною нормою, та й суд має ціллю знайти не формальну, а матеріальну правду. Для цього недостатньо знань професійного правника. Лише суд, незв'язаний буквою закону, суд народний, незалежний, об'єктивний, може тут сказати своє компетентне, совісне слово». Справжнє право, за словами вченого, твориться в живій дійсності також проти закону, заради потреб соціального життя. Висновком С.П. Шелухіна стало те, що в Україні повинен бути реставрований суд присяжних, з участю в ньому й жінок. Він повинен складатися з урядових і народних суддів та являти собою не дві, а одну колегію [23, с. 129].

За таких обставин у політико-правовій доктрині й думці досліджуваного періоду пропонуємо виділити ідеологічно-пропагандистський і реалістичний напрями, де можна виділити теоретичні уявлення та політико-правові погляди представників нової прорадянської інтелігенції, викладені у правових та історичних наукових роботах із проблем становлення й діяльності суду, доповіді представників провладної партії, керівників органів юстиції та прокуратури, в яких проводилась абсолютизація переваг радянського правосуддя тощо. Аналіз таких робіт дає підстави вважати, що викладені в них положення є здебільшого викривленими у зв'язку з декларуванням ідеології комуністичної партії. Поряд із цим у межах реалістичного напрямку варто виокремити роботи українських громадських і політичних діячів, істориків, публіцистів, письменників та ін., оскільки хоча деякі з них і не були професійними юристами, однак висловлювали важливі політико-правові погляди й продовжували дослідницьку діяльність у тому числі в еміграції.

Водночас у контексті дослідження теоретичних уявлень про роль суду та правосуддя в Україні 1920–1930-х рр. також заслуговує на увагу історіографія, що безпосередньо не стосується означеної проблеми, проте зачіпає загальнотеоретичні питання, оцінювання історичних подій і процесів. Так, Б.М. Бабій [24, с. 17–24], розглядаючи правові дослідження у ВУАН в 1919–1973 рр., приділяє значну увагу історіографічним засадам радянської правової науки та відзначає особливу роль судових установ у її формуванні.

Важливим для формування теоретичних уявлень про суд видається дисертаційне дослідження Є.М. Колош [25, с. 23–25], у якому під час розгля-

ду процесуальних гарантій соціалістичної законності в перші роки радянської влади розглянуто характер діяльності особливих сесій народного суду й чергових камер.

Неможливо не помітити під час проведення дослідження історіографії й сміливу та об'єктивну працю К.А. Архипова [26, с. 7, 44] щодо законності в радянській державі, де автор серед іншого вказує, що «закон і законність не становили й не становлять одну з патетичних нот режиму пролетарської диктатури: інші засади становлять його *essentiale*, інші принципи надихають його творчість». Під час вивчення ролі суду в радянській Україні це сприяло усвідомленню, що необхідно спочатку виходити з розуміння обмеженості, зумовленості й підвладності предмета дослідження іншим засадам, а також зважати на обмежений вплив законодавчих актів у республіці особливо у сфері правосуддя.

Отже, варто зазначити, що викладення теоретичних уявлень про роль суду і правосуддя в політико-правовій думці в Україні 1920–1930 рр. відбувається в різні періоди, на різних рівнях і в різних напрямках.

Так, частину історіографії становлять праці сучасників досліджуваного періоду (М.О. Скрипник, Д.І. Курський, М.В. Криленко, П.І. Стучка, Н.О. Лаговієр, П.Г. Володарський, А.І. Хмельницький, А.С. Кісельов, Д.В. Пещанський та ін.). Інша частина історіографії складається з подальших розвідок радянських дослідників (Д.С. Сусло, М.В. Кожевников, М.П. Діденко, П.П. Михайленко, В.П. Портнов, М.М. Славін, І.Б. Усенко, Г.Є. Петухов та ін.). Порівняно невелика кількість робіт виконана в період після здобуття Україною незалежності (О.Н. Ярмиш, А.С. Пуховська, Г.С. Усеїнова, В.О. Гринюк та ін.).

Зазначені праці можна умовно зарахувати до академічного рівня. До нього варто зараховувати історіографію, що безпосередньо не стосується проблеми становлення й діяльності суду, однак зачіпає загальнотеоретичні питання, оцінювання історичних подій і процесів в Україні в досліджуваний час незалежно від часу випуску у світ.

До іншого рівня потрібно зарахувати низку публіцистичних і монографічних праць радянських політичних діячів і правників періоду 1920–1930 рр. Зокрема, це П.І. Стучка, Д.І. Курський, М.В. Криленко, А.Я. Вишинський, А.І. Хмельницький, Г.І. Петровський, М.І. Палієнко, Г.І. Волков та ін.

Крім того, в політико-правовій доктрині й думці, що стосується ролі суду та правосуддя в 1920–1930 рр., пропонуємо виділити ідеологічно-пропагандистський і реалістичний напрями. До першого зараховуємо теоретичні уявлення представників нової прорадянської інтелігенції, викладені у правових та історичних наукових роботах із проблем становлення й діяльності суду,

доповідях представників провладної партії, керівників органів юстиції та прокуратури, в яких абсолютизувалися переваги радянського правосуддя тощо. До другого – роботи українських громадських і політичних діячів, істориків, публіцистів, письменників та ін., які висловлювали важливі політико-правові погляди й продовжували дослідницьку діяльність у тому числі під час еміграції.

Література

1. Доклад т. Скрыпника «О взаимоотношениях судебных и административных органов» // Вестник Советской юстиции. – 1922. – № 5–7. – С. 147–150.
2. Курский Д. Ближайшие задачи Народного Комиссариата Юстиции / Д. Курский // Еженедельник Советской юстиции. – 1922. – № 1. – С. 3.
3. Крыленко Н.В. Обвинительные речи по наиболее крупным политическим процессам / Н.В. Крыленко. – М.: Юридическое изд-во НКЮ СССР, 1937. – 608 с.
4. Стучка П.И. 13 лет борьбы за революционно-марксистскую теорию права: сб. ст. (1917–1930) / П.И. Стучка. – М.: Госюриздат, 1931. – 236 с.
5. Лаговієр Н.О. Социалистическое наступление и кулацкий террор: [уголовно-судебные очерки] / Н. Лаговієр и А. Роднянский; под ред. Нар. ком. юстиции т. Н.М. Янсона. – М.; Ленинград: Гос. изд., 1930. – 168 с.
6. Володарский П.Г. Национальная политика и суд / П.Г. Володарский. – М.: Советское законодательство, 1932. – 40 с.
7. Хмельницкий А.И. Красное право и красный суд: [публичная лекция] / А.И. Хмельницкий. – Одесса: Всеукр. Госиздат, 1921. – 20 с.
8. Кісельов А.С. Чергові завдання органів юстиції УСРР / А.С. Кісельов – К.: Рад. будівництво і право, 1935. – 68 с.
9. Пещанський Д. Народний суд в Українській Соціалістичній Радянській Республіці / Д. Пещанський. – Х.: Червоний шлях, 1924. – 49 с.
10. Сусло Д.С. Історія суду Радянської України (1917–1967 рр.) / Д.С. Сусло. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1968. – 217 с.
11. Сусло Д.С. Організація судових органів Української РСР в період 1917–1925 рр. / Д.С. Сусло – К.: Київ. дер. ун-т ім. Т.Г. Шевченко, 1960. – 87 с.
12. Сусло Д.С. Развитие органов правосудия и их деятельность в Украинской ССР (1918–1972 гг.): автореф. дисс. ... докт. юрид. наук / Д.С. Сусло. – К.: Киевский гос. ун-т им. Т.Г. Шевченко, 1973. – 41 с.
13. Кожевников М.В. История советского суда, 1917–1956 годы / М.В. Кожевников. – М.: Госюриздат, 1957. – 383 с.
14. Діденко М.П. Возникновение и развитие советских судебных органов в Украинской ССР в период проведения Великой Октябрьской социалистической революции и в период иностранной военной интервенции и гражданской войны: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук / М.П. Діденко; АН Укр. ССР. Сектор государства и права. – К., 1951. – 16 с.
15. Михайленко П.П. Революционное творчество народных масс в создании советского суда и советского уголовного права в УССР / П.П. Михайленко; Львовский гос. ун-т им. Ивана Франко. – Л.: [б. и.], 1955. – 48 с.
16. Портнов В.П. Становление правосудия Советской России (1917–1922 гг.) / В.С. Портнов, М.М. Славин; ред. С.В. Боботов; АН СССР. Ин-т государства и права. – М.: Наука, 1990. – 168 с.

17. Усенко І.Б. Положення про судоустрій Української РСР 1925 р. / І. Усенко, В. Чехович // Радянське право. – 1985. – № 12. – С. 58–60.

18. Петухов Г.Е. Советский суд и становление революционной законности в государственном управлении (историко-теоретическое исследование) : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук / Г.Е. Петухов ; Харьковский юридический институт им. Ф.Э. Дзержинского. – Х., 1985. – 55 с.

19. Ярмиш О.Н. Єдиний Верховний Трибунал УССР / О.Н. Ярмиш, Л.М. Маймескулов // Юридична енциклопедія : в 6 т. – К. : Укр. енциклопедія, 1998–2004. – Т. 2 : Д – Й. – 1999. – С. 409.

20. Пуховська А.С. Судова система Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки (1921–1944 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / А.С. Пуховська ; Тавр. нац. ун-т ім. В.І. Вернадського, каф. історії та теорії держави і права. – Сімф., 2012. – 190 с.

21. Усеїнова Г.С. Становлення та розвиток судової системи України 1921–1929 рр. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Г.С. Усеїнова ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х., 2011. – 20 с.

22. Гринюк В.О. Судрадянської доби / В.О. Гринюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 2 (6). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12hvosrd.pdf>.

23. Токарчук О.В. Окремі аспекти науково-педагогічної діяльності правника Сергія Шелухіна / О.В. Токарчук // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18 «Економіка і право». – 2012. – Вип. 20. – С. 125–131.

24. Бабий Б.М. Правовые исследования в Академии наук Украинской РСР (1919–1973) / Б.М. Бабий. – К. : Научная мысль, 1974. – 143 с.

25. Колош Е.М. Процессуальные гарантии социалистической законности в первые годы Советской власти по законодательству РСФСР и УССР : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Е.М. Колош ; Киевский гос. ун-т им. Т.Г. Шевченко. – К., 1969. – 27 с.

26. Архиппов К.А. Закон в советском государстве / К.А. Архиппов. – М. ; Л. : Государственное издательство, 1926. – 157 с. – С. 7, 44.

Анотація

Деміда М. А. Історіографія дослідження ролі суду і правосуддя в Україні 1920–1930-х років. – Стаття.

Статтю присвячено розгляду проблеми історіографічного дослідження ролі суду і правосуддя в Україні в політичній і правовій думці періоду 1920–1930 рр. Проведено аналіз наукових, публіцистичних праць, розглянуто формулювання ролі суду та правосуддя, наведено доктринальні позиції. З'ясовано, що викладення теоретичних уявлень про роль суду і правосуддя в політико-правовій думці в Україні 1920–1930 рр. відбувається в різні періоди, на різних рівнях і в різних напрямках. Установлено, що частину історіографії становлять праці сучасників досліджуваного періоду, інша частина складається з подальших розвідок радянських дослідників, а порівняно невелика кількість робіт виконана в період після здобуття Україною незалежності. Проводиться градація історіографії в межах академічного та публіцистичного рівнів. Сформовано пропозиції щодо вдосконалення теоретичних засад сто-

совно зазначеної проблеми й запропоновано в політико-правовій доктрині та думці, що стосується ролі суду і правосуддя 1920–1930 рр., виділяти ідеологічно-пропагандистський і реалістичний напрями досліджень.

Ключові слова: історіографія, суд, правосуддя, роль суду, роль правосуддя, радянське правосуддя, радянський суд.

Аннотация

Демид М. А. Историография исследования роли суда и правосудия в Украине в 1920–1930-е годы. – Статья.

Статья посвящена рассмотрению проблемы историографического исследования роли суда и правосудия на Украине в политической и правовой мысли периода 1920–1930 гг. Проведен анализ научных, публицистических трудов, рассмотрены формулировки роли суда и правосудия, приведены доктринальные позиции. Выяснено, что изложение теоретических представлений о роли суда и правосудия в политико-правовой мысли в Украине 1920–1930 гг. происходит в разные периоды, на различных уровнях и в разных направлениях. Установлено, что часть историографии составляют труды современников исследуемого периода, другая часть состоит из дальнейших работ советских исследователей, а сравнительно небольшое количество работ выполнено в период после обретения Украиной независимости. Проводится градация историографии в пределах академического и публицистического уровней. Сформированы предложения по совершенствованию теоретических основ указанной проблемы и предложено в политико-правовой доктрине и мысли, что касается роли суда и правосудия 1920–1930 гг., выделять идеологически-пропагандистский и реалистичный направления исследований.

Ключевые слова: историография, суд, правосудие, роль суда, роль правосудия, советское правосудие, советский суд.

Summary

Demida M. A. Historiography of the research the role of court and justice in Ukraine in 1920–1930 s. – Article.

The article is devoted to address the problem of historiographical study the role of court and justice in Ukraine in political and legal thought in the period of 1920–1930s. The analysis of scientific, publicist works is made. Considered the formulating of the role of the court and justice, doctrinal positions are given. It was found that presentation of theoretical ideas about the role of courts and justice in the political and legal thought in Ukraine of 1920–1930s occurs at different time, at different levels and in different directions. Established that the part of historiography consists of contemporary works of the studied period, the next part consists of further researches made by the Soviet scientists, and a relatively small amount of works are issued in the period after Ukraine gained the independence. A grading historiography within academic and publicist levels is explored. Formed proposals to improve the theoretical framework for this problem and proposed a political-legal doctrine and opinion concerning the role of the court and justice in 1920–1930s allocate by ideological propaganda and realistic research areas.

Key words: historiography, court, justice, role of the court, role of justice, Soviet justice, Soviet court.